

• ମୋଲ୍ ଏକ ବଡ଼ ସଂଖ୍ୟା ଅନୁସାରେ ପ୍ରକାଶ ନ କରି ବସ୍ତୁତ୍ୱ ଅନୁସାରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଯାହାକି ।

• 1 ଗ୍ରାମ ଆଣବିକ ବସ୍ତୁତ୍ୱ = 1 ମୋଲ
(One gm. atomic mass)

23 g Na = 1 ମୋଲ Na ପରମାଣୁ
108 g Ag = " Ag
1 g H = " H
56 g Fe = " Fe

6.022 x 10²³ ମୋଲ୍ ପରମାଣୁ

1 ମୋଲ୍ ମୌଳିକ
= 1 ଗ୍ରାମ ମୌଳିକ (1 gm atom)
↓
ସମସ୍ତାନ୍ତ ନ କରାଯାଏ

ମୋଲ୍ ର ସଂଜ୍ଞା
(Definition of Mole)

12.0 ଗ୍ରାମ ¹²C (C-12 ଆଇସୋଟୋପ୍) ର
ଅନୁପାତ କାର୍ବନ ମୌଳିକ ପରମାଣୁ ଗୁଡ଼ିକ, ସେହି
ସଂଖ୍ୟାକୁ 1 ମୋଲ୍ କୁହାଯାଏ ।

1 ଗ୍ରାମ ଆଣବିକ ବସ୍ତୁତ୍ୱ = 1 ମୋଲ୍ ଅଣୁ
(One gm. Molecular mass)

18 g H₂O = 1 ମୋଲ୍ ଅଣୁ
98 g H₂SO₄ = "
180 g C₆H₁₂O₆ = "
2 g H₂ = "

6.022 x 10²³ ଅଣୁ

1 ଗ୍ରାମ ଆଣବିକ ବସ୍ତୁତ୍ୱ = 1 ମୋଲ୍ ଆୟନ
(One gm. Ionic mass)

62 g NO₃⁻ = 1 ମୋଲ୍ ଆୟନ
96 g SO₄²⁻ = "
18 g NH₄⁺ = "

6.022 x 10²³ ଆୟନ

ପ୍ରଶ୍ନ
 0.5 ମୋଲ୍ Na ପଦାର୍ଥର ବସ୍ତୁତ୍ଵ କେତେ ?
 ସେଥିରେ କେତେଟି ପରମାଣୁ ରହିବ ?

ଉତ୍ତର:

- 1 ମୋଲ୍ Na = 23 ଗ୍ରାମ
- 0.5 " = $23 \times 0.5 = 11.5$ ଗ୍ରାମ
- 1 ମୋଲ୍ Na = 6.022×10^{23} ପରମାଣୁ
- 0.5 " = $6.022 \times 10^{23} \times 0.5 = 3.011 \times 10^{23}$ ପରମାଣୁ

ପ୍ରଶ୍ନ :
 0.25 ମୋଲ୍ H₂O ର ବସ୍ତୁତ୍ଵ କେତେ ?
 ସେଥିରେ କେତେଟି ପରମାଣୁ ରହିବ ?

ଉତ୍ତର :

1 ମୋଲ୍ H₂O = 6.022×10^{23} ଅଣୁ

0.25 " = $6.022 \times 10^{23} \times 0.25 = 1.5055 \times 10^{23}$ ଅଣୁ

1 ମୋଲ୍ H₂O = 18 ଗ୍ରାମ

0.25 " = $18 \times 0.25 = 4.5$ ଗ୍ରାମ

ପ୍ରଶ୍ନ : 5 ମୋଲ୍ SO₄²⁻ ଆୟନର ବସ୍ତୁତ୍ଵ କେତେ ?
 ସେଥିରେ କେତେଟି ପରମାଣୁ ରହିବ ?

ଉତ୍ତର :

1 ମୋଲ୍ SO₄²⁻ = 6.022×10^{23} ଆୟନ

5 " = $5 \times 6.022 \times 10^{23} = 3.011 \times 10^{24}$ ଆୟନ

1 ମୋଲ୍ SO₄²⁻ = 96 ଗ୍ରାମ

5 " = $5 \times 96 = 480$ ଗ୍ରାମ

ପ୍ରଶ୍ନ : 10 ଗ୍ରାମ ଉଲ୍ଟ୍ରାମାର୍ଗେଟ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅକ୍ସିଡେସନ୍ ହେବ ?
 ସେଥିରେ କେତେ ଫାରାଡ଼ି ପ୍ରବାହିତ ହେବ ?

ଉତ୍ତର :

1 ଉଲ୍ଟ୍ରାମାର୍ଗେଟ୍ = 1.602×10^{-19} C

6.022×10^{23} (1 ମୋଲ୍) " = $6.022 \times 10^{23} \times 1.602 \times 10^{-19}$ C

= 9.64724×10^4 C

= 96472.4 C

≈ 96500 C

= 1 Faraday (F)

ପ୍ରଶ୍ନ : 2 ଗ୍ରାମ Ca ର ବସ୍ତୁତ୍ଵ କେତେ ମୋଲ୍ Ca
 ପଦାର୍ଥ ରହିବ ? ସେଥିରେ କେତେଟି Ca ପରମାଣୁ
 ରହିବ ? (Ca = 40)

40 ଗ୍ରାମ Ca = 1 ମୋଲ୍ ପଦାର୍ଥ

2 ଗ୍ରାମ Ca = $\frac{1}{40} \times 2 = \frac{1}{20}$ " "

1 ମୋଲ୍ = 6.022×10^{23} ପରମାଣୁ

0.05 " = $6.022 \times 10^{23} \times 0.05 = 3.011 \times 10^{22}$ ପରମାଣୁ

40 ଗ୍ରାମ Ca = 6.022×10^{23} ପରମାଣୁ

ପ୍ରଶ୍ନ : 7 ଗ୍ରାମ H₂SO₄ = — ମୋଲ୍ ?
 ସେଥିରେ କେତେଟି ଅଣୁ ରହିବ ?

ଉତ୍ତର : କେତେ ମୋଲ୍ ଅର୍ଥ କେତେ ମୋଲ୍ ଅଣୁ

H₂SO₄ = 98

98 ଗ୍ରାମ H₂SO₄ = 1 mole

7000 ଗ୍ରାମ " = $\frac{1}{98} \times 7000$ ମୋଲ୍

= $\frac{50}{7}$ ମୋଲ୍

1 ମୋଲ୍ = 6.022×10^{23} ଅଣୁ

$\frac{50}{7}$ " = $6.022 \times 10^{23} \times \frac{50}{7}$ ଅଣୁ

ପ୍ରଶ୍ନ: 3.011×10^{22} N ଅଣୁମାତ୍ର =
 — ମୋଲ୍ N ଅଣୁମାତ୍ର (-ଗ୍ରାମ୍) ?
 ଏହାକୁ ବସ୍ତୁତ୍ଵ କେତେ ହେବ ?

ଉ: 6.022×10^{23} N ଅଣୁମାତ୍ର = 1 ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର
 3.011×10^{22} N " = $\frac{1}{20}$ ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର
 $\frac{1}{20}$ ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର = 14g
 $\frac{1}{20}$ " = $14 \times \frac{1}{20} = \frac{7}{10}$ g = 0.7g

ପ୍ରଶ୍ନ: 3.011×10^{25} O₂ ଅଣୁମାତ୍ର =
 — ମୋଲ୍ ? (-ଗ୍ରାମ୍ ଅଣୁମାତ୍ର)
 ଏହାକୁ ବସ୍ତୁତ୍ଵ କେତେ ହେବ ?

ଉ: 6.022×10^{23} O₂ ଅଣୁମାତ୍ର = 1 ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର
 3.011×10^{25} " = $\frac{1}{20}$ ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର
 1 ମୋଲ୍ O₂ = 32g = $\frac{1}{200}$ ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର
 $\frac{1}{200}$ " O₂ = $32 \times \frac{1}{200} = \frac{8}{50} = \frac{4}{25}$ g

ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା = $\frac{\text{ବସ୍ତୁତ୍ଵ (ଗ୍ରାମ୍)}}{\text{ଗ୍ରାମ୍ ଆଣୁମାତ୍ରକ ବସ୍ତୁତ୍ଵ}}$
 No. of moles of Atoms = $\frac{\text{Mass of element}}{\text{gm. Atomic mass}}$

ମୋଲ୍ ଅଣୁମାତ୍ର ସଂଖ୍ୟା = $\frac{\text{ବସ୍ତୁତ୍ଵ (ଗ୍ରାମ୍)}}{\text{ଗ୍ରାମ୍ ଆଣୁମାତ୍ରକ ବସ୍ତୁତ୍ଵ}}$
 No. of moles of molecules = $\frac{\text{mass of substance}}{\text{gm. molecular mass}}$
 (No. of moles)

ଅଣୁମାତ୍ର, ଅଣୁ ଓ ଆୟନର ଅଣୁମାତ୍ର ବସ୍ତୁତ୍ଵ
 (Absolute mass of an atom, a molecule and an ion)

ଅଣୁମାତ୍ର (Atom)
 6.022×10^{23} ଅଣୁମାତ୍ର (1 ମୋଲ୍) = 1 ଗ୍ରାମ୍ ଆଣୁମାତ୍ରକ ବସ୍ତୁତ୍ଵ

$\therefore$ 1 ଅଣୁମାତ୍ରର ବସ୍ତୁତ୍ଵ = $\frac{1 \text{ ଗ୍ରାମ୍ ଆଣୁମାତ୍ରକ ବସ୍ତୁତ୍ଵ}}{6.022 \times 10^{23}}$

ପ୍ରଶ୍ନ: ଚାର୍ଯ୍ୟ 12 ଅଣୁମାତ୍ରର ଅଣୁମାତ୍ର ବସ୍ତୁତ୍ଵ amu (Cu) ଓ ଗ୍ରାମ୍ ଏକକକୁ କେତେ? 1 amu (Cu) ର ମାନ ଗ୍ରାମ୍ ଏକକକୁ କେତେ?

ଉତ୍ତର: ଚାର୍ଯ୍ୟ 12 ଅଣୁମାତ୍ରର ବସ୍ତୁତ୍ଵ = 12 amu (Cu)
 6.022×10^{23} ଅଣୁମାତ୍ରର ବସ୍ତୁତ୍ଵ 12g
 1 " " " $\frac{12}{6.022 \times 10^{23}}$ g
 $12 \text{ amu (Cu)} = 2 \times 10^{-23}$ g
 $1 \text{ amu} = \frac{2 \times 10^{-23}}{2} = 1.67 \times 10^{-24}$ g = 1.67×10^{-24} g

ପ୍ରଶ୍ନ: (i) ଚାର୍ଯ୍ୟ H ଅଣୁମାତ୍ର (ii) ଚାର୍ଯ୍ୟ Fe ଅଣୁମାତ୍ରର ବସ୍ତୁତ୍ଵ amu ଓ gm ଏକକକୁ କେତେ?

ଉ H 1.008 amu (Cu)
 6.022×10^{23} H ଅଣୁମାତ୍ର = 1 ଗ୍ରାମ୍
 1 " " = $\frac{1}{6.022 \times 10^{23}}$
 $= 1.67 \times 10^{-24}$ g

ଉଦା

6.022×10^{23} ଅଣୁର କମ୍ପଡ = 1 ଗ୍ରାମ ଆବର୍ଜନ କମ୍ପଡ

$1 \quad " \quad = \frac{1 \text{ ଗ୍ରା. ଆ. ବ. କମ୍ପଡ}}{6.022 \times 10^{23}}$

ପ୍ରଶ୍ନ: ଚାଲିବ CO_2 ଅଣୁର କମ୍ପଡ $\text{amu}(\text{u})$ କିମ୍ବା 6 ଗ୍ରାମ ପଦାର୍ଥର କମ୍ପଡ?

ଉତ୍ତର: 1 CO_2 ଅଣୁର କମ୍ପଡ = $44 \text{ amu}(\text{u})$

$$= \frac{44}{6.022 \times 10^{23}} \text{ g} \approx 7.3 \times 10^{-23} \text{ g}$$

ଏକ ଗ୍ରାମ ଅଣୁର ଗ୍ରାମ କମ୍ପଡ = $\frac{\text{ଗ୍ରାମ ଆବର୍ଜନ କମ୍ପଡ}}{6.022 \times 10^{23}}$ (୨)

ଏକ ଅଣୁର ଗ୍ରାମ କମ୍ପଡ = $\frac{\text{ଗ୍ରାମ ଆବର୍ଜନ କମ୍ପଡ}}{6.022 \times 10^{23}}$ (୩)

ଏକ ଆବର୍ଜନର ଗ୍ରାମ କମ୍ପଡ = $\frac{\text{ଗ୍ରାମ ଆବର୍ଜନ କମ୍ପଡ}}{6.022 \times 10^{23}}$ (୪)

ଶାସ୍ତ୍ର

ଗ୍ରାମ ମୋଲାର ଆୟତନ
(Gram molar volume) GMV

ଏକ ମୋଲାର ଶାସ୍ତ୍ର 1 ମୋଲ (6.022×10^{23} ଅଣୁ) ହିଁ ମାନକ ତାପମାତ୍ରା ଓ ଚାପ (Standard Temperature & Pressure ବା STP) ରେ ଆୟତନ କରୁଛି 22.4 ଲିଟର (L)।

STP: ମାନକ ଚାପ (std. Pressure) = 1 ଆବର୍ଜନ (1 atmosphere) = 760 mm of Hg

ମାନକ ତାପମାତ୍ରା (std. Temp) = $0^\circ\text{C} = 273\text{K}$

1 atm. CO_2 Temp: 273K ଅଣୁ ସଂଖ୍ୟା = 1 ମୋଲ ଆୟତନ = 22.4 L

1 atm. O_2 273K 1 ମୋଲ 22.4 L

1 atm. H_2 273K 1 ମୋଲ 22.4 L

ପ୍ରଶ୍ନ: STP ରେ 1120 mL CO_2 କେତେ ମୋଲ ଅଣୁ ଅଛି? କେତେ ଅଣୁ ଅଛି? ତାହାର କମ୍ପଡ କେତେ?

ଉତ୍ତର: $22.4 \text{ L} = 22400 \text{ mL}$ (ମୋ. ରେ)

STP ରେ $22400 \text{ mL} = 1$ ମୋଲ

" $1120 \text{ mL} = \frac{1120}{22400} = 0.05$ ମୋଲ

1 ମୋଲ $\text{CO}_2 = 6.022 \times 10^{23}$ ଅଣୁ

0.05 " = $6.022 \times 10^{23} \times 0.05 = 3.011 \times 10^{22}$ ଅଣୁ

1 ମୋଲ $\text{CO}_2 = 44 \text{ gm}$

0.05 " = $44 \times 0.05 = 2.2 \text{ g}$

ଶାସ୍ତ୍ରର ମୋଲ ସଂଖ୍ୟା = $\frac{\text{ଶାସ୍ତ୍ରର STP ରେ ଆୟତନ (L)}}{22.4 \text{ L}}$

ପ୍ରଶ୍ନ: 4 ଗ୍ରାମ ଅକ୍ସିଜନ ଶାସ୍ତ୍ର STP ରେ ଆୟତନ କେତେ ହେବ? ଏଥିରେ କେତେ ଅକ୍ସିଜନ ଅଣୁ ଅଛନ୍ତି? ଏଥିରେ କେତେ ମୋଲ ଅକ୍ସିଜନ ଗ୍ରାମ ଅଛନ୍ତି?

ଉତ୍ତର: O_2 : $32 \text{ gm} = 1 \text{ mole} = 22.4 \text{ L}$

$4 \text{ gm} = \frac{4}{32} = \frac{1}{8} \text{ mole} = \frac{22.4}{8} = 2.8 \text{ L}$

1 ମୋଲ = 6.022×10^{23} ଅଣୁ (O_2)

$\frac{1}{8}$ " = $\frac{6.022 \times 10^{23}}{8}$ ଅଣୁ

1 ମୋଲ ଅଣୁ (O_2) = 2 ମୋଲ ଅଣୁ (O)

$\frac{1}{8}$ " = $\frac{2}{8} = 0.25$ ମୋଲ ଅଣୁ (O)

- STP କି NTP (Normal Temp. & P.) ମଧ୍ୟ ହୁଏ।
- ଆଧୁନିକ STP/NTP :

$$\begin{aligned} \text{Pressure} &= 1 \text{ bar} \\ \text{Temp} &= 0^\circ\text{C} = 273\text{K} \end{aligned}$$

1 atm. = 1.01325 bar
 $\Rightarrow 1 \text{ bar} = 0.986923 \text{ atm}$
 ଆଧୁନିକ STP ଅର୍ଥାତ୍
 (G.M.V) 1 ଗ୍ରାମ ଜଳର ଆୟତନ = 22.7 L

ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ମୋଲ ଦିବସ
 (International Mole Day)
 October 23
 6.022 x 10²³ date
 ↑
 time
 ସକାଳ 6.02 ଘଣ୍ଟା 6.02 ମିନିଟ୍
 ଦିନଟି ଆରମ୍ଭ ।

Practice Questions

① ବସ୍ତୁତ୍ତ୍ୱ (gm ଧାରକରେ) ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) 6.022×10^{25} F ପରମାଣୁ (P=31)
 (b) 3.011×10^{21} Au " (Au=197)

(2) ମୋଲ ସଂଖ୍ୟା ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) 1.2044×10^{23} S ପରମାଣୁ ।
 (b) 6.022×10^{27} He "

(3) ପରମାଣୁ ସଂଖ୍ୟା ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) 1.9 gm of F (F=19)
 (b) 20 kg of Ca (Ca=40)

(4) ବସ୍ତୁତ୍ତ୍ୱ ନିୟୁତ୍ତଳ କର (gm ଧାରକରେ) ।

(a) 3.011×10^{24} S₈ ଅଣୁ (S=32)
 (b) 1.2044×10^{20} H₂SO₄ ଅଣୁ (O=16, H=1)

(5) ମୋଲ ସଂଖ୍ୟା ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) 6.022×10^{22} CaO ସିଲିଣ୍ଡର ପଦାର୍ଥ ।
 (b) 3.011×10^{15} NO₂ ଅଣୁ ।

(6) ବସ୍ତୁ ସଂଖ୍ୟା ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) 7 gm H₂SO₄ (b) 2.2 kg CO₂

(7) ପରମ ବସ୍ତୁତ୍ତ୍ୱ amu ଓ gm ଧାରକରେ ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) କାର୍ବିକ K ପରମାଣୁ (K=39)
 (b) କାର୍ବିକ NH₃ ଅଣୁ

(8) STP ରେ 5.6 L ନିୟୁତ୍ତଳ କର ।

(a) କେଉଁ ମୋଲ ସଂଖ୍ୟା ଅଟେ ?
 (b) କେଉଁ ମୋଲ ସଂଖ୍ୟା ଅଟେ ?
 (c) ଏ ବସ୍ତୁତ୍ତ୍ୱ (gm) କେତେ ?
 (d) କେଉଁ ମୋଲ ସଂଖ୍ୟା ଅଟେ ?

(9) 1.8 ଗ୍ରାମ ଗ୍ଲୁକୋଜ୍ (C₆H₁₂O₆) ରେ

(a) କେତେ ମୋଲ ଗ୍ଲୁକୋଜ୍ ଅଟେ ?
 (b) କେତେ ମୋଲ ଗ୍ଲୁକୋଜ୍ ଅଣୁ ଅଟେ ?
 (c) କେତେ ମୋଲ C, H ଓ O ପରମାଣୁ ଅଟେ ?
 (d) କେତେ ମୋଲ C, H ଓ O ପରମାଣୁ ଅଟେ ?

(10) 1 ମୋଲ ସିଲିକୋନିକ୍ ସିଲିକେଟ୍ 136 ଗ୍ରାମ ହେଲେ ତାହା କେତେ ମୋଲ ସିଲିକୋନିକ୍ ସିଲିକେଟ୍ ଅଟେ ?
 ସିଲିକୋନିକ୍ ସିଲିକେଟ୍ କେତେ ମୋଲ ସିଲିକୋନିକ୍ ସିଲିକେଟ୍ ଅଟେ ?

Answers (Answers)

- ① (a): 3100 g (b): 0.985 g
- ② (a): 0.2 (b): 10,000 (10^4)
- ③ (a) 6.022×10^{22} (b) 3.011×10^{25}
- ④ (a) 1280 g (b) 0.0196 g
- ⑤ (a) 0.1 (b) 5×10^9
- ⑥ (a) 4.301×10^{22} (b) 3.011×10^{25}
- ⑦ (a) 39 amu, 6.476×10^{-23} g (b) 7 amu, 2.823×10^{-23} g
- ⑧ (a) 0.25 (b) 1.505×10^{23} (c) 7 g (d) 0.5
- ⑨ (a) 0.01 (b) 6.022×10^{21} (c) C=0.06, H=0.12, O=0.48
(d) C = $0.06 \times N_A$, H = $0.12 \times N_A$, O = $0.48 \times N_A$
($N_A = 6.022 \times 10^{23}$)
- ⑩ 1.213×10^{10} years.